

Івасечко Р.
*студент I курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к. ю. н., доцент, доктор права
Українського вільного університету, завідувач кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ Кравчук М.В.*

ІДЕЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ ТА ОСНОВНІ ЇЇ РИСИ І ПРОЯВИ

Сутність та значимість соціальної, правової, демократичної держави та її ролі у розвитку громадянського суспільства зумовлена потребами теорії і практики становлення державності, відповідних владних інститутів і політичних відносин, політичної та правової культури. Ці та інші проблеми зумовили потребу з'ясувати ідейні витoki і уявлення про зміст таких феноменів, як правова держава, соціальна держава, громадянське суспільство як основних орієнтирів суспільного розвитку, політичних перетворень, спрямованих на втілення цінностей свободи і демократії. Посилення актуальності цієї теми пов'язане також з конституційним закріпленням ст. 1 України як держави соціальної, демократичної, правової.

Мета та завдання дослідження. Метою даної роботи є проведення порівняльного аналізу головних рис й ідей правової держави, розроблених теорією правової держави. А також окреслення сутності поняття правової держави та встановлення її вагомості для минулого, сучасності і майбутнього.

Визначена мета зумовила постановку та розв'язання наступних дослідницьких завдань:

- 1) простежити еволюцію поглядів від античності до сучасності про правову державу;
- 2) розкрити зміст і функції понять “правова держава”, “соціальна держава”; виявити сутність, структуру та значимість соціальної держави;
- 3) розкрити роль та шляхи побудови соціальної, правової держави в суспільстві.

Об'єктом дослідження є правова держава як важливий соціальний інститут.

Предметом дослідження є сутність, визначальні риси правової держави та особливості її становлення.

Методи дослідження. У проведенні наукової розвідки були застосовані загально-філософські, загальнонаукових і спеціально-наукові методи, що забезпечило єдність гносеологічного, соціально-філософського та порівняльно-правового аналізу правової держави, одержання найбільш об'єктивних наукових результатів дослідження.

Щоб дати відповідь на це питання потрібно з'ясувати зміст поняття “правова держава”. На нашу думку, правова держава – це держава, в якій реально забезпечується здійснення, охорона і захист основних прав і свобод людини, держава, в якій панують закони. Такої ж думки і М. В. Кравчук, який стверджує, що правова держава – держава підпорядкована праву, в якій дії її органів влади і службових осіб здійснюються на засадах конституційності й законності, а також підконтрольні незалежним судам. Це держава реальних прав людини, вона є засобом та інструментом забезпечення таких прав [3, с. 172].

На думку О. Ф. Скакун, правова держава — це політична організація суспільства, у якому право пов'язує і підкоряє собі державну владу, а основні права особи та її соціальна безпека складають зміст свободи, заснованої на законах, які приймаються і піддаються зміні законним шляхом [2, с. 140].

Поняття «правова держава» поширене в юридичній науці й конституційному праві. Ідеї правової держави знайшли своє відображення в конституціях багатьох країн світу: Німеччини, Іспанії, Італії, Франції, України, Росії, Білорусії, Болгарії, Чехії, Угорщини, Словенії. Однак це поняття не має однозначного визначення. Але як і сьогодні, так і у минулому, люди з різним родом занять трактують визначення правової держави по-своєму. В наш час, як і впродовж тисячолітньої історії, політики, філософи, юристи – представники різних ідеологій і політичних уподобань – вбачають у ньому різну суть [1, с. 82].

Правова держава стає такою, коли виконуються наступні вимоги:

1) верховенство правового закону в системі нормативно-правових актів (правова держава в першу чергу характеризується якістю закону. Він повинен бути справедливим, гуманним, закріплювати невід'ємні природні права кожної людини) [3, с. 179-181];

2) законодавче закріплення і реальне забезпечення основних прав людини у Конституції держави;

3) поділ державної влади між законодавчими, виконавчими і судовими органами: їх незалежність і єдність; недопустимість підміни функцій один одного, незалежність судової влади від інших гілок влади [2];

4) демократичний легальний спосіб формування влади. Органи влади правової держави, як правило, формуються шляхом вільних загальних виборів, а призначення на державні посади здійснюються згідно закону. У правовій державі неможливі державні перевороти, закулісні угоди щодо формування органів влади;

5) неухильне і загальне виконання законів та підзаконних актів усіма учасниками суспільного життя і в першу чергу – державними органами [3, с. 179];

6) високий рівень загальної та правової культури громадян. Тільки в цьому випадку є можливою свідомою, компетентною участю громадян в управлінні державними і суспільними справами, повага до закону, прав і свобод співгромадян;

Але ми повинні розуміти, що правова держава досягається не тільки шляхом забезпеченням державою прав та свобод громадян, а й неухильним дотриманням громадянами законів та виконанням своїх обов'язків, що охоплює реалізацією принципу законності.

Коли мова йде про ідеї та ознаки правової держави, то необхідно згадати ту людини, яка, так би мовити, заклала фундамент створення, хоч і на папері, правової держави – Платона. Зокрема, це твори “Держава” і “Закони”. У цих наукових творах містяться поради законодавцю та правителю для побудови найбільш справедливої, а отже, й найбільш ефективною, досконалою держави, як вважав Платон.

“А хіба не правова держава проголошується сьогодні єдиною, здатною забезпечити своїх громадян сприятливими умовами буття, успішним управлінням суспільними справами і саме це ставиться за головну мету” [5, с. 430].

Всі закони повинні завжди мати єдину ціль, і цією метою є добродієність. Розквіт, успіх окремої людини в повній мірі залежить від розвитку й ефективності цілої держави. А розквіт, розвиток держави загалом залежить від усіх її громадян.

Наступний пріоритет, що ставить перед собою правова держава – це верховенство правового закону. Для Платона ж бачиться можливість існування двох видів державного ладу: один – де над усім стоять правителі, другий – де і правителям приписані закони [5, с. 187].

Перший лад складається тоді, коли на чолі держави виступає людина із гідним вихованням, чистою совістю і справедливим законодавцем, адже однією із головних проблем правової держави є те, що йде боротьба за владу і до управління державою стають люди, які керуються далеко не розумом, а пристрастями душі при здійсненні своїх вчинків. Платон переконаний, що основною ознакою правової держави є абсолютне панування закону та чітке дотримання його приписів, вимог усіма громадянами держави, а особливо управлінською частиною населення.

Ще однією принциповою засадою для Платона було те, що неправильними є ті закони, які встановлюються не заради загального блага всієї держави в цілому, а в інтересах кількох осіб. І ще Платон стверджував, що надавати державні посади слід не тому, хто багатий, сильний, знатний, а тому, хто більш за все слухняний і дотримуються встановлених законів і цим здобуває перемогу в державі.

Близькою буде загибель держави, де закон не має сили і знаходиться під чиєюсь владою. Там же, де закон – володар над правителями, вбачається спасіння держави і всіх благ, які лише можуть бути [5, с.167].

Для прикладу наведемо цитату із твору Платона “Держава”, яка дає відповідь на питання: якою повинна бути правова держава?

“А коли в якій-небудь державі більшість людей одногосно стверджує: «Це — моє!» або «Це — не моє!», то така держава найкраще зорганізована?... Також і та, яка дуже подібна до самої людини; наприклад, коли хто-небудь із нас поранить собі палець, то вся тілесна цілість, до якої належить і душа і з якою вона творить один уклад, повністю відчуває це, і вся разом із тим пальцем страждає, вся, хоч палець – то тільки її частина; тоді ми кажемо, що в цієї людини болить палець. Такий же вислів стосується і будь-якого іншого відчуття людини – страждання, коли хворіє якась її частина, чи задоволення, коли та частина одужує. Це те саме, – сказав він. – Це якраз і є те, про що ти запитував: держава з найкращим устроєм до цього справді найближча. Отож, якщо котрийсь громадянин такої держави зазнає чогось доброго або злого, то, на мою думку, подібна держава обов’язково скаже, що цього зазнала її власна частка, і вся державна цілість буде радіти або страждати із цим громадянином. Безумовно, це так, – сказав він, – коли держава має добрі закони” [4, с. 155]

Отже, зрозумівши усю важливість різних поглядів правової держави, я дійшов такого висновку, що усі ознаки та ідеї, які існують у сучасному суспільстві щодо правової держави і всі засади теорії правої держави є важливими і, водночас, обов’язковими для побудови правової держави, але доцільно пам’ятати і про думки мислителів, які вказують на велику значущість духовних та моральних складових правової держави. Саме вони складають

основу правової свідомості і правової культури – основне підґрунтя правової держави.

Список використаних джерел

1. Селіванов А. Проблеми законотворчості і Конституційний Суд України. Голос України. 2004
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник: Харків: Консум, 2010. 525 с.
3. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доп. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 524 с.
4. Платон Держава / пер. З давнього. Коваль Д.: Основи, 2000. 355 с.
5. Платон. Закони: Збірник творів в 4 т., Т. 4 / Пер. с давньогрец. заг. ред. А. Ф. Лосева, А. А. Тахо-Годи: М.: Мысль, 1994. С. 71-437.

Івах М.

*студентка I курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: д.і.н., професор кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ Грубінко А.В.*

РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА ПРО МОВИ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ: ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Українська мова пройшла свій особливий шлях до утвердження статусу державної. Слід зазначити, що цей шлях вона проходить й досі у житті українського соціуму. Оскільки Радянський Союз був вкрай русифікованим, то, відповідно, така проблема спіткала в тому числі й УРСР. Тут варто згадати 1989 рік, коли Україна прийняла як ніколи важливий закон «Про мови в Українській РСР». Він передбачав собою встановлення української мови як державної. «Відповідно до Конституції Української РСР державною мовою Української Радянської Соціалістичної Республіки є українська мова. Українська РСР забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя. Республіканські і місцеві державні, партійні, громадські органи, підприємства, установи і організації створюють всім громадянам необхідні умови для вивчення української мови та поглибленого оволодіння нею».[1]. Саме цей закон регулював будь-які мовні питання у період з 1991 по 1996 роки, але втратив офіційну чинність у 2012 році з виходом одного з найнеоднозначніших та найскандальніших законів за всю історію незалежної України – Закон “Про засади державної мовної політики”, або ж просто – Закон Ківалова-Колесніченка.

Та йому передувала низка інших, не менш важливих законів. Зараз можна виділити: статтю 10 Конституції України, Рішення КСУ від 14.12.1999, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, Указ Президента України “Про концепцію державної мовної політики” від 15.02.2010, Закон Ківалова-Колесніченка, а також Закон України “Про освіту”.

Початок 90х років приніс вагомі здобутки до культурного життя країни, адже прийняття незалежності відіграло багатообіцяючу роль. Загалом, розширилася сфера вжитку української мови в освіті, науці, пресі, державних структурах, діловодстві, ЗМІ, церквах та шоу-бізнесі; було запроваджено обов'язковий іспит з української мови у ВНЗ України. Багато російськомовних